

MALMÖ HÖGSKOLA
Hälsa och samhälle

”Kontroll genom lagstiftning”

**- VÄGEN TILL DEN SVENSKA
PROSTITUTIONSLAGEN**

CINDY COSTÉUS

”The Swedish way to control prostitution”

- A HISTORICAL REVIEW

CINDY COSTÉUS

Costéus T. Cindy ”Kontroll genom lagstiftning”. –Vägen till den Svenska Prostitutionslagen. *Examensarbete i Kriminologi 15 poäng*. Malmö högskola: Hälsa och Samhälle, enheten för samhällsvetenskap, 2010.

Abstract: Prostitutionsfenomenet är på intet sätt nytt och har bidragit till diskussioner under flera århundraden. I Sverige kan vi följa synsättet på prostitutionen genom, bland annat, lagstiftning och vi kan se hur man gått från att fokusera på den sexuella handlingen till den prostituerades roll och slutligen till köparens roll. Detta har lett till att vi idag har en lagstiftning som innebär att köp av sexuella tjänster är förbjudet, däremot inte försäljning av detsamma. Sveriges lagstiftning är unik i världen och många

andra länder har istället valt att legalisera prostitution helt eller att straffbelägga säljaren snarare än köparen. Detta får givetvis betydelse även i Sverige, om inte annat så genom det europeiska samarbetet. I den svenska lagstiftningen och dess förarbeten har man fokuserat främst på den kvinnliga prostituerade. Man har belyst hennes roll som den svagare parten och därigenom poängterat hennes behov av att skyddas. Detta är den främsta anledningen till att man valt att inte straffbelägga säljandet av sexuella tjänster. I motiveringen till att straffbelägga köparen av sexuella tjänster poängteras även efterfrågans betydelse för förekomsten av prostitution. Man kan dock ställa sig frågande till vilka effekter den svenska lagen faktiskt får och hur den inverkar på prostitutionen. Har prostitutionen, genom lagen, minskat eller har den enbart förflyttat sig längre bak i kulisserna? Har kopplarna fått en mer betydelsefull roll och hur påverkas de prostituerades ställning av lagen? I lagen vill man värna om de prostituerade kvinnorna och behandla dem som skyddsobjekt. Är detta ett bevis för ökad jämställdhet eller undergräver man de prostituerades egen ställning genom att behandla dem som den svagare parten? Vidare kan man fråga sig om de positiva effekterna av lagen trots allt överväger i förhållande till de negativa effekterna. Det finns inget enkelt svar eller något helt rätt svar att presentera. Det viktiga torde vara att man ser på frågan med öppna ögon och ur flera olika perspektiv för att fatta så bra beslut så möjligt gällande såväl lagstiftningens utformning som nödvändiga åtgärder och insatser.

Nyckelord: aktörer, effekter, Europa, kvinnoförtryck, könshandeln, lagstiftning, prostitutionsutredning

Innehåll

FÖRKORTNINGAR

I INLEDNING	7
1.1 Syfte och frågeställningar	7
1.2 Avgränsningar	8
1.3 Tidigare forskning	8
1.4 Metod	8
1.5 Material	9
1.6 Validitet och Reliabilitet	9
1.7 Etiska överväganden	9
1.8 Disposition	9
2 PROSTITUTION SOM SAMHÄLLSFENOMEN	10
2.1 Vad är prostitution och vem är prostituerad?	10
2.2 Bemötandet av prostitution	12
2.3 Sverige vs Europa	12
2.4 Skillnaden mellan frivillig och ofrivillig prostitution	13
3 HISTORISK TILLBAKABLICK	14
3.1 Sverige i tiden	15
3.1.1 1840-1918	16
3.1.1.1 Reglementeringssystemet	17
3.1.2 1919-1960	18
3.1.3 1960 -1977	19
3.1.4 1977 års prostitutionsutredning	21
4 DEN SVENSKA LAGEN	22
4.1 Förarbeten	23
4.1.1 SOU 1995:15, Könshandeln	24
4.1.2 Prop. 1997/98:55, Kvinnofrid	25
4.1.3 Prop. 2004/05:45, En ny sexualbrottslagstiftning	26
4.2 Uppföljningar av lagen	27
5 ANALYS	30

5.1 Kriminalisering av prostitutionens aktörer	30
5.2 Effekter av den svenska lagen	33
5.2.1 Tänkbara positiva effekter	33
5.2.2 Tänkbara negativa effekter	33
5.2.3 Lagen och arbetet mot människohandeln	34
5.3 Avslutning	35
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	37

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
Dir	Direktiv
JämO	Jämställdhetsombudsman
Prop	Proposition
RKP	Rikskriminalpolisen
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

Prostitution sägs ofta vara ett av världens äldsta yrken och är härigenom ett historiskt bestående fenomen. Vad som däremot förändrats genom tiderna är samhällets struktur och härigenom prostitutionens olika former. Vad som också förändrats genom åren är samhällets inställning till just prostitution. Dessa förändrade inställningar avser såväl prostitutionen i sig men även inställningen till prostitutionens olika aktörer. Detta visar sig, bland annat, genom de olika insatser och lagändringar, samt lagförslag, som företagits under årens gång.

Sedan den 1 januari 1999 har Sverige, genom lagstiftning, ett förbud mot köp av sexuella tjänster. Lagen brukar i vanligt tal benämnas som sexköpslagen och straffbelägger alla som köper sexuella tjänster. Detta innebär att man har straffbelagt köparen men inte säljaren. Man har även ett förbud mot koppleri. Detta förbud har dock en något längre historia vilken vi kommer att titta närmare på längre fram. Att man straffbelagt köparen samt ”kopplaren” men inte säljaren är ett utslag av samhällets syn på prostitution och på dess aktörer.

Prostitution är i sig en komplex fråga och de allra flesta har åsikter om detta fenomen. Många menar att det är en skam och givetvis ska vara förbjudet. Andra menar att man inte kan få bort prostitution genom lagstiftning utan att man härigenom endast flyttar fenomenet från öppna gator till rum bakom stängda dörrar. Vi har idag ett utbrett problem, inte bara i Sverige utan runt om i världen, som inbegriper människohandel (trafficking), bordellverksamhet och en sexuell utsatthet bland såväl kvinnor som barn som det är svårt att se något slut på. Genom teknikens utveckling, internet, öppna landsgränser och en organiserad gränsöverskridande brottslighet har den sexuella handeln fått allt fler dimensioner. Även detta är något man måste ta hänsyn till i arbetet mot prostitutionen. Jag betonar därför, än en gång, att detta är ett komplext problem och fenomen. Kan man, genom att i lag förbjuda prostitution, komma till rätta med problemet eller föder man härigenom endast den svarta marknaden och ökar de prostituerades utsatthet?

Jag kommer i denna uppsats att undersöka hur den svenska synen på prostitution och lagstiftningen kring denna vuxit och vilka motiv man haft till detta. Jag kommer också att reflektera över de konsekvenser som man kan tänka sig följer av detta.

1.1 Syfte och frågeställningar

Denna uppsatsens fokus kommer att ligga på den svenska lagstiftningen kring prostitution. Detta avser såväl ett historiskt perspektiv samt ett nutidsorienterat perspektiv. Frågorna jag ska arbeta utifrån är:

- Vad är egentligen prostitution och vilken bild har man, i Sverige haft av detta fenomen genom tiderna?
- Hur ser den nuvarande lagen ut och vilken är bakgrunden till denna?
- Vilka positiva samt negativa konsekvenser kan man tänka sig följer av lagen?

1.2 Avgränsningar

Prostitution är inget enkelt ämne att beröra och kan inte ses som en isolerad företeelse. När man talar om prostitution talar man också ofta om utsatthet, våld mot kvinnor, drogmissbruk, människohandel och mycket mer. Förutom alla de problem som är direkt knutna till prostitution kan man även ställa sig frågan vilken bakgrund de prostituerade har, varför man börjar prostituera sig och hur man kan förebygga prostitutionen i sig? Alla dessa frågor är av stor betydelse men väldigt komplexa och mycket omfattande. I detta arbete är det därför omöjligt att beröra allt det som ligger runt omkring prostitutionen. Jag har därför varit tvungen att avgränsa mig till främst den svenska lagstiftningen. När man ser till lagstiftningens syfte och liknande kommer man givetvis in på många av dessa frågor, inte minst när man diskuterar vem som ska ses som ”gärningsman” och vem som ska ses som ”skyddsobjekt”. Jag har dock begränsat mig.

Prostitution är även ett fenomen som brukar förknippas med kvinnor. Som vi ska se nedan är det svenska prostitutionsbegreppet dock könsneutralt och både män och kvinnor kan vara prostituerade. Jag kommer dock att fokusera på den kvinnliga prostitutionen. Anledningen till detta är dels att den är betydligt mer omfattande, vanligare förekommande och historiskt sett mer belyst. Kvinnans roll som prostituerad har även varit av avgörande betydelse för synsätten på prostitution genom åren samt för den gällande lagstiftningen.

Prostitution är även ett världsomfattande fenomen och sexindustrin blomstrar. Genom internet har sexindustrin även tagit ett steg in i alla våra vardagsrum och blivit tillgänglig för allt fler. Härigenom har även brott som barnpornografi och liknande kommit att spridas allt lättare. Inte heller detta kommer dock att beröras närmare i detta arbete. Vad gäller prostitution i andra länder kommer jag enbart att beröra den betydelse som den direkt gränsöverskridande verksamheten kan ha för den svenska lagen och dess tillämpning samt belysa det faktum att den svenska lagstiftningen skiljer sig åt från lagstiftningen i många av de andra europeiska länderna.

Även frågan om människohandel (trafficking), vilket jag nämnde ovan, är väldigt betydelsefull och uppmärksam i Sverige. Trafficking går också hand i hand med prostitutionen. Att skriva ett arbete om trafficking är dock en hel avhandling i sig och måste därför, givetvis, begränsas i detta arbete.

1.3 Tidigare forskning

Prostitution är ett väldigt omdebatterat ämne och har fått mycket uppmärksamhet under många år. Det finns forskning om såväl prostitution som samhällsfenomen, om de prostituerades situation, om de prostituerades bakgrund, om riskerna med prostitution, om trafficking och mycket mer. Vad gäller denna uppsats kommer den främst att utgå från den svenska lagstiftningen om prostitution, såväl ur ett historiskt perspektiv som ur ett nutidsorienterat perspektiv. Det mest relevanta för denna uppsats blir därför förarbeten och lagtext.

1.4 Metod

Jag kommer i detta arbete att genomföra en rättssocialistisk studie där rätten studeras rättsdogmatiskt men även i förhållande till omvärlden. Jag kommer att

använda mig av en klassisk rättsdogmatisk metod då jag går igenom nuvarande bestämmelser och lagregler, samt förarbetena till dessa. Denna metod lämpar sig ytterst väl för att få en bra grund i arbetet. Vidare kommer jag att anlägga ett historiskt perspektiv i den mån jag går igenom hur lagreglerna vuxit fram genom åren. Jag har, i den avslutande analysen, valt att diskutera den nuvarande lagstiftningen ur ett samhällsperspektiv och se till de eventuella positiva eller negativa följder denna kan ha. Det blir på detta sätt sammantaget frågan om en samhällsvetenskaplig studie där rätten studeras både rättsdogmatiskt men även i förhållande till omvärlden

1.5 Material

För att få svar på mina frågor och för att uppnå någon form av slutsatser har jag valt att använda mig av olika typer av material. En grund för arbetet är givetvis relevant och aktuell lagtext men även äldre lagtext kommer att undersökas. Förarbeten till de aktuella lagarna kommer givetvis att vara av stor betydelse och även rapporter och skrivelser kommer att ligga till grund för uppsatsen. Utöver detta kommer även viss doktrin att användas.

1.6 Validitet och Reliabilitet

Detta arbete är en kvalitativ studie av rättens textuella utformning och jag blir härigenom själv verktyget för de tolkningar som följer av detta. Mitt kön, min ålder, min bakgrund, utbildning och andra bakomliggande faktorer riskerar härigenom att påverka den tolkning jag gör av materialet. Då jag är medveten om detta faktum blir min främsta uppgift att förhålla mig neutral och objektiv. Vad gäller materialet jag har använt kan även kommenteras att det främst rör sig om dokument som producerats i lagstiftningsprocessen och därmed är en del av den svenska politiska processen. Jag kan dock inte se hur detta skulle kunna påverka validiteten eller reliabiliteten då det är just den svenska politiken och den svenska lagstiftningsprocessen som ligger till grund för arbetet mot och synen på prostitution.

1.7 Etiska överväganden

Prostitution är ett väldigt känsligt område och de flesta tenderar att ha starka åsikter i ämnet. Det är även många olika aktörer som är involverade och många av dem befinner sig i en väldigt känslig och utsatt situation. I denna uppsats kommer jag endast att utgå från textmaterial och utifrån detta göra en rättsutredning samt textanalys. Något etiskt dilemma ställs jag därför inte inför. Då prostitution som fenomen och samhällsproblem öppnar för många fortsatta utredningar är detta dock något man måste ha i åtanke inför framtida undersökningar

1.7 Disposition

Jag kommer att börja med att ge en bild av prostitutionen som samhällsfenomen för att sedan gå vidare och göra en historisk djupdykning i detta ämne. Härfter kommer jag att belysa dagens lagstiftning, dess framväxt och syfte. Jag kommer härfter, i min analys, reflektera över det jag fått fram och ställa mig frågan vilka positiva samt negativa konsekvenser man kan tänka sig få genom att kontrollera prostitution genom lagstiftning.

2 Prostitution som samhällsfenomen

Prostitution är, som sagt, på intet sätt ett nytt samhällsfenomen och många menar att det är ett av världens äldsta yrken. Synen på prostitution har dock förändrats genom tiderna och utifrån var i världen man befunnit sig. Så är fallet än idag. I olika samhällen råder olika normer, religiösa övertygelser, regler och värderingar. Detta får direkt effekt på hur man ställer sig till prostitution och till hur samhället, genom bland annat lagstiftning, väljer att hantera detta fenomen.

Det är inte bara synen på prostitution som fenomen och godkännandet av dess förekomst som förändras över tid och rum. Även själva begreppet prostitution och vad det innebär är föränderligt. Frågan vi därför måste inleda med är: Vad är egentligen prostitution?

2.1 Vad är prostitution och vem är prostituerad?

För att belysa problematiken med att definiera prostitution och för att ge ett exempel på hur en definition faktiskt kan ge en felaktig bild av begreppet ska jag ta ett exempel ur en ordbok från 1994. I denna ordbok definieras prostitution så som ”det att sälja samlag”.¹ Denna definition är väldigt snäv och omfattar inte allt det som kan omfattas av prostitution. Nationalencyklopedins nuvarande beskrivning av vad prostitution torde vara bättre då den beskriver detta som ”utbudande av sexuella tjänster mot betalning”.² Denna beskrivning är betydligt bredare och omfattar alla slag av sexuella tjänster, inte bara samlag. Detta stämmer även väl överens med hur man definierat prostitution i såväl förarbeten som nuvarande lagstiftning. Vi kan alltså se hur definitionen kan skilja sig åt och förmedla en felaktig bild av vad prostitution är. Går man tillbaka i tiden kan man även, givetvis, finna skillnader i hur man såg respektive ser på och definierar prostitution. Det är dock inte bara omfattningen av den sexuella relationen som här förändrats utan även vem som anses vara prostituerad.

Ordet prostitution kommer ursprungligen från det latinska ordet prostituera och betyder ”ställa fram”. Ursprungligen åsyftade detta att man ”ställde fram” kvinnor framför bordeller. Dessa kvinnor var alltså prostituerade. I det svenska språket har man officiellt använt ordet prostituerad sedan lång tid tillbaka men man har även kallat de prostituerade för många andra saker, exempelvis ”sköka”, ”glädjeflicka”, ”fnask”, ”slinka”, ”hora” och mycket annat. Gemensamt för alla dessa benämningar är dock att de avsett en kvinnlig prostituerad.³

Hur är det då idag, avser man fortfarande en kvinna som säljer sexuella tjänster när man säger prostituerad?

I nationalencyklopedin kan man läsa att ”den vanligaste typen av prostitution är kvinnor som utbjuder sig åt män, men även manlig prostitution åt såväl män som kvinnor förekommer”.⁴

¹ Jörgensen, Palm, Svensk skolordbok.

² www.ne.se/prostitution

³ Larsson, Om prostituerades villkor, s. 13ff.

⁴ www.ne.se/prostitution

Den officiella synen på vem som är att se som prostituerad har alltså förändrats och prostitutionsbegreppet skall ses som könsneutralt. Trots att detta är fallet vågar jag nog påstå att de flesta fortfarande, automatiskt, tänker på en kvinna som säljer sexuella tjänster åt en man, när man pratar om prostitution och om vem som är prostituerad.

Även i detta arbete kommer jag, som sagt, att fokusera på den kvinnliga prostitutionen. Jag vill dock, än en gång poängtera att detta inte är den enda förekommande prostitutionen.

Man kan då fråga sig vilken betydelse det har hur man väljer att se på prostitution som begrepp och på vem som skall anses vara prostituerad. Jag skulle vilja säga att det är av stor betydelse. Prostitutionsbegreppet har varit, och är, i hög grad fokuserat på en kvinna som säljare av sexuella tjänster. Detta faktum har djupa rötter och förmedlar en historisk syn på kvinnor som jag ska gå närmare in på nedan. Vad som är ännu mer väsentligt är att det fortfarande visar på en kvinnosyn som inte längre är allmänt accepterad i dagens svenska samhälle. Betecknandet av prostituerad har, som vi sett ovan, en historisk betydelse som innebär att man ”ställde fram” kvinnan. Man likställde med andra ord kvinnan med ett objekt. Det är också detta faktum som debatteras livligt i dagens samhälle. Kampen för kvinnors rättigheter och kravet på likabehandling går långt tillbaka i tiden men är trots det lika aktuellt i dagens samhälle. Även kampen mot kvinnovåldet och mot kvinnors utsatthet är högaktuell. Detta har stor betydelse när jag, senare i arbetet, kommer in på motiven till den svenska lagstiftningen och på varför det inte är förbjudet att sälja men att köpa sex. Man har, i den svenska lagstiftningen valt att se kvinnan som ”skyddsobjekt”.

När man talar om kvinnors rättigheter och likabehandlingsprincipen kan vi dock se hur man ställs inför ett vägskäl i prostitutionsdebatten. Vi har den ena vägen som vill förbjuda all form av prostitution då det är kvinnoförnedrande och objektifierande. Den andra vägen värnar, även den, om kvinnornas rättigheter men menar att detta inbegriper rätten till självbestämmande och fria val. Vill en kvinna sälja sin kropp skall hon alltså få göra det. Denna fråga är på intet sätt lätt och den visar också varför den väcker starka känslor och varför man inte kan hitta en enkel och rak väg att gå. Dessa olika syner på prostitution och på kvinnors självbestämmande är också bakgrunden till att synen på och frågan om prostitution regleras så väldigt olika i olika länders lagstiftning.

Under historiens gång har fokus även legat på just de prostituerade. Exempel på detta är att man, under 1800-talet, upprättade register över prostituerade i Sverige. Register eller förteckningar över hur många som köpte sexuella tjänster under denna tid finns dock inte.⁵ Som jag ska visa längre fram införde man även åtgärder främst mot de prostituerade, samt ”kopplarna”, under denna tid. Köparna i sig ansågs inte göra något fel.

Vad som här även är värt en liten tanke är det faktum att det på varje ”säljare” går betydligt fler ”köpare”. Det är dessutom en fullständigt vedertagen uppfattning att ”utan efterfrågan skulle det inte finnas något utbud”. Detta kan vara värt att hålla i minnet när jag senare kommer in på den svenska lagstiftningen.

⁵ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 90ff.

2.2 Bemötandet av prostitution

Lagtekniskt finns det tre olika utgångspunkter när man talar om hur man ska bemöta prostitution. Den första utgångspunkten innebär att man kan kriminalisera en eller flera parter och härigenom förbjuda verksamheten. Detta är, vilket jag ska belysa nedan, fallet med den svenska lagstiftningen. Den andra utgångspunkten är att man legaliserar prostitutionsverksamheten i sin helhet. Prostitutionen blir alltså tillåten men regleras på olika sätt och begränsas genom olika bestämmelser och lagar. Sådana begränsningar kan till exempel avse inom vilka områden verksamheten får bedrivas, huruvida koppleri får förekomma eller huruvida sexsäljarna måste genomgå regelbundna hälsoundersökningar. Den tredje utgångspunkten innebär att man helt avkriminaliserar prostitutionen. Detta innebär att all lagstiftning rörande prostitution mellan samtyckande vuxna tas bort. Detta innebär dock inte att det inte kan finnas regler om detta. Sådana regler kan vara tillståndskrav för bordeller samt regler för vem som kan få sådant tillstånd.⁶

Hur man på bästa sett ska arbeta mot prostitution är en svår fråga utan ett tydligt och allmänt vedertaget svar. Härigenom har de olika utgångspunkterna getts olika utrymme i den svenska lagstiftningen genom tiderna. Vilken utgångspunkt man väljer varierar även idag mellan olika länder runt om i världen. Jag ska nedan ge en liten inblick i detta faktum när jag belyser hur Sveriges valda utgångspunkt faktiskt skiljer sig från de flesta andra länderna runt om i Europa.

2.3 Sverige vs Europa

Jag ska, som sagt, inte gå in djupare på prostitutionen runt om i Europa men jag vill ändå belysa den debatt som förs i Europa och det faktum att Sverige faktiskt tillhör ett av de få länder i Europa som har infört ett förbud mot just prostitution och att många länder istället gått åt motsatt håll.

I den europeiska debatten gällande prostitution kan man se två väldigt olika inriktningar som sedan, i sin tur, ges uttryck på olika sätt. Den ena inriktningen innebär att prostitution bör legaliseras och legitimeras såsom ett yrke. Även koppleriverksamhet bör då legaliseras. Denna falang menar även att det är en mänsklig rättighet att själv få bestämma över sin kropp och att prostituerade enbart utövar sin fria vilja. Den andra inriktningen innebär då motsatsen. Man är här emot prostitution och vill, på olika sätt, arbeta mot detta fenomen. Även denna falang stöder sig på mänskliga rättigheter men menar att det är en mänsklig rättighet att få vara fri från sexuell exploatering.⁷

Som jag skrev ovan kan kvinnors självbestämmanderätt komma till uttryck just i det att en kvinna själv ska få bestämma över sin kropp, en åsikt som faller inom den första inriktningen. Detta har resulterat i att prostituerade kvinnor runt om i Europa hävdar sin rätt att prostituera sig men också sin rätt till social trygghet. Härigenom har prostituerade kommit att bilda fackföreningar och kräver att prostitution skall ses som ett yrke, vilket ska ge rätt till allmänna förmåner så som till exempel sjukpenning, mammaledighet och pension. På liknande sätt kan man se hur köparna i vissa länder bildat konsumentföreningar för könsköpare. Detta är

⁶ Dodillet, Är sex arbete?, s. 489.

⁷ SOU 1995:15, s. 47.

fallet i bland annat Tyskland och Holland.⁸ I Holland avskaffade man förövrigt, år 2000, sitt bordellförbud (från 1912) och i Tyskland likställer man numera prostitution med vanlig affärsverksamhet.⁹

Då många av de europeiska länderna också är medlemmar i EU, vilket bland annat medför fri rörlighet samt internationellt samarbete av olika slag, får givetvis de skilda inställningarna till prostitution betydelse, inte minst i det gränsöverskridande samarbete mot just prostitution men också mot den pågående människohandeln för sexuellt ändamål. Denna handel symboliserar den skillnad som finns mellan vad man brukar kalla för frivillig samt ofrivillig prostitution. Skillnaden mellan dessa två former av prostitution är värt en liten genomgång, även om jag sedan inte ska behandla den ofrivilliga prostitutionen mycket närmare i det fortsatta arbetet.

2.4 Skillnaden mellan frivillig och ofrivillig prostitution

Skillnaden som finns mellan dessa olika former av prostitution är något som brukar ges mycket uppmärksamhet, bland annat, när man internationellt diskuterar prostitutionen. Det är också en fråga som lätt väcker debatt och ett exempel på detta är debatten som fördes mellan, framförallt, Sverige och Tyskland inför fotbolls VM 2006. De svenska rösterna menade att det borde råda en ”noll-tolerans” mot prostitution medan de tyska rösterna istället menade att man skulle skilja på frivillig och ofrivillig prostitution. Vi kunde här se hur den svenska JämO Claes Borgström ställdes mot det tyska kvinnoförbundets ordförande Henny Engels och och representerade var sin ytterlighet i denna debatt. Borgström ville att man skulle bojkotta VM då han menade att många kvinnor riskerade att utnyttjas under detta arrangemang. Engels menade istället att det var viktigt att välja ”frivilligt” prostituerade. I Tyskland är prostitution tillåtet och Engels betonade skillnaden mellan laglig och olaglig prostitution.¹⁰

Vad är då skillnaden mellan frivillig och ofrivillig prostitution, eller som Engels uttryckte det, laglig och olaglig prostitution, och vad har det för betydelse?

Det är uppenbart att den frivilliga prostitutionen avser de kvinnor (eller män) som själv väljer att sälja sexuella tjänster. Man kallar den frivillig då valet varit deras eget. Den ofrivilliga prostitutionen avser däremot den prostitution som följer av trafficking och människohandel. De kvinnor som här prostituerar sig gör inte detta av egen vilja och de har inte gjort något frivilligt val. Även om det utåt sett kan se ut som frivillig prostitution, då kvinnorna ofta hotas och skräms till tystnad, skall de ses som offer för olaglig handel och man kan dra det så långt som till att benämna dessa kvinnor den moderna tidens slavar. Fenomenet med trafficking är ett stort problem och bör motverkas på alla tänkbara sätt och av alla olika samhällsaktörer. Det är dock ett ämne jag inte kommer att kunna behandla närmare i denna uppsats. Fenomenet har emellertid betydelse för den svenska lagstiftningen och den svenska lagstiftningen har även betydelse för arbetet mot trafficking. Detta visar sig, bland annat, i den rättsskipande processen där den svenska, frivilliga prostitutionen, inverkar på domar rörande trafficking och koppleri. Det kommer jag att beröra närmare längre fram men jag ska nu gå vidare och ge en historisk tillbakablick på prostitutionen.

⁸ SOU 1995:15, s. 47.

⁹ Björkman Andréas, Människohandel för sexuella ändamål, examensarbete vt 2003, s. 43ff

¹⁰ http://www.rfsu.se/slavar_arbetare_den_privilegerade_medelklassen.asp

3 Historisk tillbakablick

Man har funnit bevis för att prostitution förekom redan 3000 år f.kr. i, bland annat, de mesopotamiska och egyptiska kulturerna. Både homosexuell och heterosexuell prostitution förekom. Inställningen till den homosexuelle prostitutionen blev dock mer negativ under åren även om den fortfarande tilläts. I dessa kulturer kunde man se en väldigt stark manlig dominans i alla förhållande och kvinnan sågs främst som mannens egendom. Av denna anledning är det därför svårt att säga om prostitution som sådan faktiskt var utbredd. Det mesta tyder på att kvinnan fungerade som mannens sexslav och kvinnor kunde rent av ges bort i gåva så som prostituerad. Då prostitution handlar om en person, i detta fall en kvinna, som säljer sexuella tjänster är det tveksamt om detta verkligen var fallet i dessa kulturer. Det verkar snarare ha rört sig om tvångsmässigt sexuell umgänge där kvinnan inte hade något eget val och inte heller någon vinning av umgänget.¹¹

Även i antikens Grekland var prostitutionen en vanligt förekommande och även välreglerad företeelse. Såväl homosexuell som heterosexuell prostitution förekom och de prostituerade delades in i olika sociala grupper. Prostitutionen var på denna tid en yrkesutövning som mycket annat och de flesta var skyldiga att registrera sig och betala skatt. Enbart den rena gatuprostitutionen, vilken bedrevs av oregistrerade prostituerade, var olaglig.¹² I antikens Grekland verkar prostitution ha förekommit så som vi ser den, i motsats till hur det var i de mesopotamiska och egyptiska kulturerna. Även i antikens Grekland fanns dock kvinnliga slavar som tvingades att utföra sexuella tjänster.¹³

I det medeltida europeiska samhället var prostitutionen främst heterosexuell och det var vanligast att de prostituerade var kvinnor. Även homosexuell prostitution förekom dock. Verksamheten bedrevs främst på bordeller och det rörde sig då om en reglerad verksamhet. Även här fanns dock olaglig prostitution vilken tog plats på, bland annat, gatan.¹⁴

I takt med protestantismens intåg i Europa under 1500- och 1600-talet minskade bordellverksamheten. Kyrkan accepterade inte prostitution och krävde att denna verksamhet lades ner. Även av hygieniska skäl och på grund av en ökad förekomst av könssjukdomar, som till exempel syfilis, fanns det anledning att lägga ner bordellverksamheten. Till följd av detta kom dock gatuprostitutionen att öka markant.¹⁵

Under 1700-talet förändrades dock ännu en gång synen på prostitution och trots att det var förbjudet godkändes det i praktiken. Detta fick till följd att gatuprostitutionen fortsatte att öka men man började även, på nytt, att öppna bordellverksamhet i städerna.¹⁶

Hur såg man då, i Sverige, på prostitutionen och hur kom prostitutionen samt arbetet mot denna till uttryck? Jag ska nu gå närmare in på den svenska

¹¹ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 56ff.

¹² SOU 1995:15, Könshandeln, s. 41.

¹³ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 568.

¹⁴ SOU 1995:15, Könshandeln, s. 41.

¹⁵ SOU 1995:15, Könshandeln, s. 41.

¹⁶ SOU 1995:15, Könshandeln, s. 41.

prostitutionen från 1700-talet och den lagstiftning och åtgärder som fanns på denna tid och följa förändringarna fram till dagens lagstiftning. Denna kommer jag sedan att gå in på i ett fristående kapitel.

3.1 Sverige i tiden

Denna historiska tillbakablick tar sin början i det ståndsamhälle som rådde i Sverige under slutet av 1700- början av 1800-talet. Människorna i Sverige levde främst på landbygden och städerna var få och tämligen små. I ståndsamhället var kvinnan markant underordnad mannen på många olika plan. Kvinnan var beroende av mannen för sin egen ställning och inom, bland annat, civilrätten kan man tydligt se kvinnans underordnade ställning. Exempel på detta är frågan om omyndighet samt arv. En kvinna stod under förmyndare både som ogift och gift och hade hon någon bror missgynnades hon i förhållande till arv från sina föräldrar. Kyrkan hade stor inverkan på samhället och det var kyrkans syn på kvinnan som gav genomslag på de olika regler som fanns. Kyrkan förmedlade en bild av kvinnan som underdånig och tjänande. Hennes uppgift var att föda barn och ta hand om familjen. Mannen hade däremot ensam beslutanderätt över barnen, även det ett bevis på mannens betydligt högre ställning. Man kan även se hur familjen var samhällets grundval. Att vara ogift kvinna var på intet sätt önskvärt.¹⁷

Denna syn på kvinnan och på familjen kan förklara den lagstiftning och den syn på sexuella relationer, samt prostitution, som fanns under denna tid. Det var främst 1734 års lag som berörde dessa frågor. Som jag skrev ovan hade det, under 1600-talet, även blivit ett problem med könssjukdomar. Detta bidrog till att man, utöver 1734 års lag, även hade bestämmelser om bekämpandet av sådana veneriska sjukdomar.¹⁸

1734 års lag genomsyrades framförallt av uppfattningen att sexuellt umgänge endast var tillåtet inom ett äktenskap. Detta stämmer väl överens med den syn man hade av familjen som samhällets grundval. Allt utomäktenskapligt könsumgänge var straffbart. Två olika former av brott gestaltar sig härigenom. Det första avser den situation då parterna ifråga var ogifta. De gjorde sig då skyldiga till ”lönskaläge” eller ”lägersmål”. Den andra formen av brott var då om den ena eller båda parterna var gifta med någon annan. I denna situation rörde det sig istället om ”horbrott”. Var bara den ena parten gift rörde det sig om ”enfalt hor” och om båda var gifta rörde det sig om ”tvefalt hor”. Vi kan alltså tydligt se att all form av sexuellt umgänge utanför äktenskapet var olagligt, härigenom var givetvis även prostitution olagligt. Det fanns även bestämmelser direkt riktade mot koppleri och skörlevnad. Den straffades som höll ”sådana hus och samkväm där otukt och lösaktighet drives” samt de kvinnor ”som i sådana hus låta sig till skörlevnad bruka”.¹⁹

Av den lagstiftning som fanns kan man dock, underförstått, utläsa att det förekom prostitution. Prostitutionsverksamheten förekom främst på gästgiverier, värdshus,

¹⁷ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 82ff.

¹⁸ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 83ff.

¹⁹ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 83ff.

marknadsplatser och givetvis på gatorna. Detta skilde sig med andra ord inte från hur det såg ut i resten av Europa vid denna tid.²⁰

3.1.1 1840-1918

Anledningen till att jag valt denna avgränsning i tiden är de betydelsefulla samhällsförändringar som här ägde rum samt de olika regleringar avseende prostitution som infördes.

Efter 1840 kom det tidigare nämnda ståndsamhället att upplösas allt mer. Anledningen till detta var industrialismens framväxt. Denna framväxt bidrog till stora förändringar vad gällde såväl klasstrukturen som förhållandet mellan landsbygd och stad. Dess stora genombrott under 1870-talet åtföljdes även det av stora samhällsförändringar.²¹

Städerna växte och bara mellan 1850 till 1900 tredubblades Stockholms befolkning. Den ökade rörligheten bland befolkningen ledde till splittrade familjer och såväl antalet ogifta kvinnor som antalet barn födda utom äktenskapet nådde siffror som aldrig tidigare setts. Detta bidrog även till en ökad försörjningsbörda på kvinnorna. Kvinnorna lämnade hemmet och begav sig ut för att arbeta i betydligt större utsträckning. Till största del arbetade kvinnorna då som tjänsteflickor. Problemet under denna tid var att det fanns betydligt fler arbetare än det fanns arbete. Lönerna blev härigenom också lägre och kvinnorna drabbades hårdast av alla.²²

Dessa förändringar i samhället och kvinnans något förändrade position fick även genomslag på lagstiftningen. 1864 infördes en ny strafflag som ersatte 1734 års strafflag. I denna lag infördes, bland annat, ett särskilt kapitel om sedlighetsbrott. I detta kapitel fanns bestämmelser om, bland annat, otukt med personer i vissa angivna beroendesituationer och med kvinnor under 12 år samt mellan 12 och 15 år.²³ Dessa lagregler kan ses som ett bevis för kvinnans något stärkta ställning och som ett bevis på att man på ett bättre sätt försökte skydda kvinnor i utsatta positioner.

Vidare så fanns det i detta kapitel straffbestämmelser avseende otukt med avvita kvinna²⁴ och för vissa situationer av lönskaläge. I allmänhet var det dock inte, såvida barn inte blev till, olagligt för två vuxna, ogifta, personer att ha en sexuell relation med varandra.²⁵

Härigenom kan vi alltså se att ”möjligheten” att bedriva prostitution öppet visar sig. Detta motarbetas dock genom ett förbud mot otuktigt beteende vari den ”yrkesmässiga otukten” ingick. Det fanns även fortfarande bestämmelser som förbjöd någon att hålla ”sådana hus, där otukt bedrevs”, det vill säga bordeller.²⁶

²⁰ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 85.

²¹ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 85.

²² Larsson, Om prostituerades villkor, s. 23ff.

²³ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 87.

²⁴ Avvita kvinna kan översättas till kvinna utan vett.

²⁵ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 87.

²⁶ Larsson, Om prostituerades villkor, s. 25ff.

Utöver detta införde man bestämmelser om äktenskapsbrott. Straff följde för såväl enkelt eller dubbelt hor.²⁷ I teorin torde det alltså ha varit olagligt för en gift man att ha sexuellt umgänge med en prostituerad. Detta går dock inte att direkt utläsa någonstans.

Ytterligare en lagstiftning av betydelse var den så kallade lösdriverilagstiftningen. Denna hade funnits under lång tid men den kom att ändras många gånger under 1800-talet. Denna lag var tillämplig mot personer utan fast arbete och de kunde utsättas för tvångsåtgärder och tvångsarbete av olika slag. Den vanligaste anledningen till ingripande och åtgärder mot kvinnliga lösdrivare var just prostitution.²⁸

Av detta kan vi konstatera att kvinnan fick en något annorlunda ställning under denna period. Familjen kom att tappa något av sin starka betydelse och härigenom var sexuellt umgänge inte längre tillskrivet enbart det gifta paret. Detta öppnade givetvis också upp möjligheterna kring prostitution även om vi kan se viss lagstiftning mot detta. I takt med att städerna växte kom även prostitutionen i dessa att öka. Man kan säga att det blev allt mer ett stadsfenomen.

Vid denna tid var åsikten att prostitution var ett slags nödvändigt ont tämligen utbredd och man kom även att börja fokusera mer vid de prostituerade kvinnorna. Då prostitutionens ökning även innebar en ökad spridning av sexuellt överförbara sjukdomar valde staten att vidta direkta åtgärder mot just detta. Dessa åtgärder bestod av inskrivningar och besiktningar av de prostituerade kvinnorna. Man kallar detta för reglementeringssystemet.²⁹

3.1.1.1 Reglementeringssystemet

Första gången idén om att reglera och kontrollera könshandeln och de prostituerade kvinnorna lades fram var 1785 av Collegium medicum i Stockholm. Denna företeelse hade påbörjats runt om i Europa och då man såg ett problem även i Sverige ville man företa undersökningar av kvinnor på värdshus, kaffehus och krogar i de fall prostitution misstänktes. 1785 års förslag genomfördes inte vid denna tid men frågan återkom vid flera tillfällen under de följande åren. Under första hälften av 1800-talet utfärdades dessutom flera olika, tillfälliga, besiktningsföreskrifter.³⁰

Så småningom ansåg man inte att de tillfälliga besiktningsföreskrifterna var tillräckliga och 1847 inrättades en särskild besiktningsbyrå i Stockholm där man anställde läkare enbart med syfte att besiktiga prostituerade kvinnor. I och med detta var reglementeringssystemet infört i Sverige. Vad som dock fortfarande inte var helt genomfört var det tvångssystem som skulle gälla samt de ordningsregler som skulle följas. 1850 lades förslag fram om en skärpning av kontrollerna och 1859 inrättades det en så kallad besiktningsbyrå i vilken polis och läkare samarbetade med varandra. Man utfärdade dessutom ett särskilt prostitutionsreglemente vilket ålade de prostituerade att följa vissa föreskrifter och regler. Om dessa regler inte följdes kunde de prostituerade dömas till arbete på tukthus eller spinnhus. Reglerna innebar att de prostituerade var tvungna att låta

²⁷ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 87.

²⁸ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 87.

²⁹ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 93.

³⁰ Larsson, Om prostituerades villkor, s. 25ff.

sig besiktigas en gång i veckan samt följa vissa föreskrifter om uppförande på allmän plats samt hur deras boendesituation samt levnadssätt fick se ut.³¹

Vad som här kan vara värt att nämna och reflektera över är att åtgärderna i reglementeringssystemet enbart riktade sig mot de prostituerade kvinnorna. Det var även de prostituerade kvinnorna som ensam ålades ansvar för spridningen av de sexuellt överförbara sjukdomarna. Sexköparna, det vill säga männen, gick fria från ansvar och de kontrollerades inte heller på något sätt.

Under de sista decennierna av 1800-talet kom motståndet och kritiken mot reglementeringssystemet att växa. Motståndet kunde dock ha något olika grund. En anledning till motståndet var att man, genom reglementeringssystemet, ansågs främjade och acceptera prostitutionen och att man därigenom kränkte den allmänna moralen. En annan uppfattning var att man istället skulle fokusera på att hjälpa kvinnorna ur prostitution och arbeta för att avskaffa prostitutionen.³²

1918 togs beslut om att avskaffa reglementeringssystemet och 1919 upphörde det. De prostituerade blev härigenom mindre ansatta av polisen men de var fortfarande föremål för lösdriverilagens bestämmelser. Det var dock inte de prostituerades situation som var det viktigaste i avskaffandet av reglementeringssystemet. Tyngdpunkten låg istället på den ideologiska betydelsen detta hade. Genom att avskaffa reglementeringssystemet slog staten tydligt fast att man hade en negativ och icke accepterande syn på könshandeln. Man förstärkte detta ytterligare genom att skärpa strafflagens regler gällande koppleri. En ny era i det svenska sättet att se på samt arbeta mot prostitution hade tagit sin början.³³

3.1.2 1919-1960

Under 1900-talets början var det svenska samhället fortfarande mansdominerat och kvinnans roll var i huvudsak förankrad till hemmet. En del kvinnor gav sig dock ut i arbetslivet, även om de främst hade underordnade ställningar och var lågavlönade. Man kan trots detta se hur stora förändringar avseende kvinnans roll i samhället tog sin form. 1920 kom kvinnan, lagligt sett, att jämställas med mannen i ett äktenskap. 1921 blev en gift kvinna själv myndig vid 21 års ålder och samma år infördes allmän rösträtt.

Även synen på sexualitet förändrades under 1900-talets första årtionden. 1933 startade RFSU och i sitt program presenterades en rad reformkrav. Man fick en något öppnare syn på sexualitet och sexuell samlevnad. Förändringarna var dock, till stor del, enbart tillämpliga för männens sexualitet. Kvinnan ansågs fortfarande inte ha någon direkt egen sexualitet eller något intresse av detta. Det var mannens behov som skulle tillfredställas.

Ytterligare förändringar under 1900-talets början var att bestämmelsen om lönskaläge avskaffades 1918. Vidare så avskaffades horsbrottet 1937. Sverige blev även det första landet någonsin att upphäva förbudet mot att sälja preventivmedel. Även ”homosexuell otukt” mellan vuxna blev lagligt 1944.³⁴

³¹ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 94.

³² Larsson, Om prostituerades villkor, s. 27ff.

³³ Larsson, Om prostituerades villkor, s. 29.

³⁴ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 104.

Samtliga dessa förändringar påvisar en förändrad samhällssyn vad gäller sexualitet. Detta fick givetvis även effekt vad gäller prostitution.

Även om man, genom ovan nämnd lagstiftning, visade en mer tolerant syn på sexualitet så fanns det ett område där man istället visade mindre tolerans. Detta område var koppleri. Man utvidgade det straffbara området för att härigenom lättare kunna ingripa mot den organiserade prostitutionen. Man menade att främjandet av otukt mellan andra lätt kunde bli en vana och härigenom leda många personer in på ”fel väg”.³⁵

För de prostituerade hade reglementeringen visserligen avskaffats men fortfarande gällde för dem lösdriverilagen. Denna lag tillämpades olika hårt under åren fram till 1951 när inrikesdepartementet gav ut en promemorian som gav anvisningar om hur lagen skulle tillämpas. Man förespråkade här en restriktiv tillämpning. Lagen kom att gälla fram till 1965 då den ersattes av lagen om samhällsfarlig asocialitet. Denna lag fick dock inget direkt genomslag och tillämpades ytterst sparsamt. Även denna lag avskaffades 1982.³⁶

I samband med reglementeringens avskaffande blev frågan om prostitution inte lika offentligt uppmärksammas längre. Det var dock en fråga som fortsatte att sysselsätta politiker och lagstiftare. Tyngdpunkten låg fortfarande på de prostituerade kvinnorna snarare än på de sexköpande männen och man hade framförallt problem med huruvida de prostituerade borde fortsätta räknas som så kallade lösdrivare eller ej. I riksdagen kom frågan upp 1958 och man ville att riksdagen skulle tillsätta en utredning i frågan. Man hävdade att prostitutionen var ett växande problem och att detta utgjorde ett socialt problem som man behövde komma till rätta med. Det är även nu man för första gången direkt berör köparnas roll i problemet. Man menade att efterfrågan på prostituerade var den grundläggande orsaken till prostitutionen och man skrev i en motion att det var ”ett länge förbisett problem att man inte genom upplysning eller på annat sätt sökt komma åt även kundkretsen”.³⁷ Man gick så långt som att föreslå att man skulle överväga att kriminalisera båda parterna. Riksdagen följde förslaget på en utredning och tillsatte en sådan 1960 (SOU 1960:22). Utredningen resulterade dock inte i någon förändrad lagstiftning gällande köparna.

3.1.3 1960 -1977

1960 var i sig ett mycket stillastående decennium vad gäller sexualdebatten samt prostitutionens uppmärksammande. Könshandelns omfattning betecknas ha varit sparsam och de som prostituerade sig var främst socialt och mentalt utslagna personer. Vad som dock förändrades drastiskt under 1960-talet var synen på individen och på ungdomen. Frigörelse från såväl föräldrarna som samhället tog sin form. Detta kom att innebära drastiska förändringar på sättet att se sexualitet, vilket fick stort genomslag under 1970-talet.³⁸

I kampen mot förmynderiet ville man få bort bestämmelserna om ”tukt- och sedlighetssårande handling” samt de begränsningar som fanns i tryckfrihetslagstiftningen. Tryckfrihetslagstiftningen som fanns på denna tid begränsade, enligt dess motståndare, den fria sexualsynen och detta protesterade

³⁵ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 105.

³⁶ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 105.

³⁷ Borg, Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder, s. 110ff.

³⁸ Larsson, Om prostituerades villkor, s. 34ff.

man högljutt emot. Som en följd av detta lade regeringen fram en proposition till riksdagen, 1970, där de föreslog att man skulle avskaffa reglerna om sedlighetssårande handlingar. Man menade att den enskilde individen själv skulle få besluta i vilken omfattning den ville ta del av sexuella framställningar i ljud, bild och andra media. Riksdagen antog detta beslut samma år och ändringarna trädde i kraft under februari 1971. Detta beslut innebar att de hinder som funnits mot att etablera sexklubbar och visa hårdpornografi avlägsnades. Sexklubbarna hade visserligen redan, till stor del, etablerats men ökade nu i omfattning och utbud samt visades upp mer öppet. Sexklubbarna erbjöd allt ifrån striptease och lesbiska shower till samlag på scen. Gästerna erbjöds även privat posering i angränsande utrymme och härigenom förekom även sexuellt umgänge av varierande slag. Vad man egentligen talar om är alltså bordellernas återinförande i Sverige, dock i förtäckt form. 1975 nådde utvecklingen sitt max och man räknade då med att det fanns 91 sexklubbar runt om i Sverige, flest i Malmö.³⁹

Genom sexklubbarna kan vi alltså se en förändrad form av prostitution och en mer utbredd sådan. Det var dock inte bara på sexklubbarna prostitutionen förändrades och ökade utan även på gatorna. Det var inte längre bara socialt och mentalt utslagna kvinnor som prostituerade sig här utan tjejer i alla åldrar från olika samhällsskikt. Flickor i de övre tonåren valde att prostituerade sig för att tjäna några extra hundralappar i månaden. Detta faktum lockade allt fler sexköpare och härigenom drogs även allt fler unga kvinnor in i prostitutionen. Man kan säga att utbudet födde en enorm efterfrågan och härigenom ett ännu större utbud.⁴⁰

Den största anledningen till att könshandeln kom att växa så markant under början av 1970-talet var samhällets bristande kontroll. Varken polisen eller övriga myndigheter var förberedda på den utvecklingen som skedde och de stod något lamslagna inför problemet. Man hade inte heller kunnat förutspå de skadeverkningar som följde av den ökade könshandeln.⁴¹

Till följd av detta tillsatte man, i januari 1973, en kommission med uppgift att utreda åtgärder för att förebygga brott och ”social missanpassning” i samband med sexklubbarnas verksamhet. Betänkandet presenterades redan två månader senare och man föreslog här att man skulle införa anmälningsplikt för offentliga pornografiska föreställningar. Regeringen godtog förslaget och införde sådan tillståndsplikt den 1 juli samma år.⁴²

Det dröjde ytterligare ett antal år, fram till 1975 då sexklubbarna hade ökat som mest, innan samhälle satte in ytterligare åtgärder mot detta problem. Polisen slog till mot flera sexklubbar där det bedrevs dokumenterad könshandel och man dömde ett flertal klubbägare för koppleri. I Malmö försvann härmed sexklubbarna helt från och med 1976 och i övriga landet minskade antalet markant. Härigenom kunde polisen sedan koncentrera sina insatser mot andra former av koppleri, främst hallickar. Polisen kom dock även att inrikta sig mot bilister som tenderade att köra samma runder och stoppa dessa för olika förseelser. Sammantaget innebar denna uppmärksamhet från polisen ett störningsmoment för såväl de prostituerade som köparna. Detta fick till följd att en del av dem, främst köparna, blev något mindre intresserade av denna verksamhet. Detta visar sammanlagt på en

³⁹ Larsson, Om prostituerades villkor, s. 35.

⁴⁰ Larsson, Om prostituerades villkor, s. 34ff.

⁴¹ Larsson, Om prostituerades villkor, s. 35ff.

⁴² Dodillet, Är sex arbete?, s. 65.

förändrad samhällssyn på prostitution och sexualitet och på ett ökat engagemang för att motverka och visa sitt motstånd mot prostitutionen.⁴³

3.1.4 1977 års prostitutionsutredning

Vi kan alltså se hur åren fram till 1977, på olika sätt bidrog till en förändrad samhällssyn på sexualiteten och på prostitutionen. Från 1975 arbetade man aktivt mot koppleriverksamhet och man försökte även, på olika sätt motverka prostitutionen. Detta ledde fram till att regeringen, i februari 1977, tillsatte en särskild utredning (S 1977:01), vilken fick namnet prostitutionsutredningen. Syftet med utredningen var att man skulle kartlägga vilka problem som fanns kring prostitutionen samt dess orsaker, omfattning och lokala utbredning. Utredningen skulle även presentera en utvärdering av 1973 års lagstiftning om formerna för offentlig pornografisk föreställning och en kartläggning av de så kallade sexklubbarna. Utredningen lämnade sitt betänkande ”Prostitutionen i Sverige – bakgrund och åtgärder” (SOU 1981:71) till regeringen i oktober 1981. Denna utredning låg sedan till grund för prop. 1981/82:187 i vilken åtgärder för att förebygga prostitution föreslogs.⁴⁴

I Propositionen inledde man med att uttrycka att prostitution aldrig kan accepteras och att det finns flera olika förhållanden som påverkar dess omfattning. På grund av detta menade man att det krävdes insatser på flera olika områden. Ett direkt förslag man lade fram var att man skulle förbjuda offentliga pornografiska föreställningar.⁴⁵

Utredningen och den proposition som sedan lades fram visar på en förändrad samhällssyn på prostitution men även på den kvinnliga prostituerade och på frågan om jämställdhet. Man uttrycker direkt att prostitution inte bör ses som någon direkt kvinnofråga samt att den prostituerade kvinnan bör ses som den mest utnyttjade och utsatta parten i prostitutionen. Man menade vidare att prostitutionen stod i direkt motsats till det arbete mot ökad jämställdhet som förövrigt pågick i samhället. För att motverka prostitutionen menade man sig behöva arbeta såväl förebyggande med attitydförändringar som aktivt mot den pågående prostitutionen.⁴⁶

I utredningen diskuterade man även huruvida man skulle kriminalisera prostitution. Man såg dock vissa allvarliga risker med detta. Några sådana var att man härigenom skulle komma att driva verksamheten under jorden, samt att de prostituerade kvinnorna härigenom skulle hamna i en än mer utsatt situation. Sammantaget menade man i prostitutionsutredningen att de skäl som fanns mot en kriminalisering vägde tyngst och man lämnade därmed frågan.⁴⁷

Jag ska nu gå vidare in och titta på hur den svenska lagen ser ut idag samt de förarbeten som ligger till grund för denna.

⁴³ Larsson, Om prostituerades villkor, s. 35ff.

⁴⁴ Prop. 1981/82:187, s. 5.

⁴⁵ Prop. 1981/82:187, s. 1.

⁴⁶ Prop. 1981/82:187, s. 8.

⁴⁷ Prop. 1981/82:187, s. 8.

4 Den svenska lagen

Sedan den 1 januari 1999 är det, i Sverige, förbjudet att köpa sexuella tjänster. Bestämmelserna infördes inledningsvis i den så kallade sexköpslagen som lydde:

”Den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse, döms – om inte gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken – för *köp av sexuella tjänster* till böter eller fängelse i högst sex månader. För försök döms till ansvar enligt 23 kap. Brottsbalken”.⁴⁸

År 2005 trädde vissa lagändringar ikraft och lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster upphävdes. Idag hittar man istället bestämmelserna i 6 kap BrB där de behandlas tillsammans med övriga sexualbrott. En förändring är även att det blivit förbjudet för 3:e man att utlova eller ge ersättning för sexuella tjänster.⁴⁹ Den nya lydelsen är:

“Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för *köp av sexuell tjänst* till böter eller fängelse i högst sex månader. Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan”.⁵⁰

Ytterligare en sak som är förbjudet enligt svensk lag är koppleri.⁵¹ Koppleri innebär att en person främjar att en annan person har tillfälliga sexuella förbindelser mot betalning. Exempel på detta kan vara att driva bordell eller förmedla kontakt mellan den prostituerade och köparen.⁵² Koppleri ses som ett allvarligt brott och straffet är fängelse i högst fyra år. Är brottet att ses som allvarligt är följden fängelse i mellan två och åtta år. Tidigare var straffmaximum endast sex år men man höjde det till åtta, främst för att hårdare kunna straffa de som planerat och organiserat koppleriverksamhet av människohandelsliknande karaktär. Bestämmelsen om detta finner man även den i BrB 6 kap. Denna lyder:

”Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms för *koppleri* till fängelse i högst fyra år.

Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra, skall han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupptas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten och dömas till ansvar enligt första stycket.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för *grovt koppleri* till fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett

⁴⁸ Lagen (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster.

⁴⁹ Prostitution och människohandel, faktablad från näringsdepartementet, april 2005, s.1.

⁵⁰ BrB 6 kap 11 §.

⁵¹ Förbudet mot koppleri fanns, när sexköpslagen infördes 1999, inskrivet separat i BrB 6 kapitel 8 och 9 §§. Man behandlade alltså förbudet mot köp av sexuella tjänster och koppleri på olika ställen i lagen.

⁵² Prostitution och människohandel, faktablad från näringsdepartementet, april 2005, s.1.

hänsynslöst utnyttjande av annan”.⁵³

Såväl försök till köp av sexuella tjänster som koppleri är straffbelagt i enlighet med bestämmelserna i BrB 23 kap.⁵⁴ Vad gäller grovt koppleri är även förberedelse, stämpling samt underlåtenhet att avslöja sådant brott straffbelagt. Även detta i enlighet med BrB 23 kap.⁵⁵

Även runt om i Europa är koppleri straffbelagt, detta även i många länder där prostitution samtidigt är tillåtet.⁵⁶

Skillnaden mellan människohandel och grovt koppleri är att det inte går att bevisa otillbörlig påverkan vad gäller det grova koppleriet.⁵⁷ Otillbörlig påverkan är med andra ord ett krav som måste uppfyllas för att det ska röra sig om människohandel. Detta innebär att man med otillbörliga medel ska ta kontroll över en person med syfte att utnyttja den. Det är alltså personens frihet som sätts i fokus och inte själva utnyttjandet.⁵⁸

Jag ska nu gå närmare in på förarbetena till den nu gällande lagstiftningen avseende prostitution. Jag vill se hur man har diskuterat ämnet och hur man motiverar den utformning som lagstiftningen fått.

4.1 Förarbeten

Allt sedan prostitutionsutredningen 1977 har frågan om prostitution och hur man kan motverka denna varit ett återkommande ämne i riksdagen. Under 1980-talet tog man upp problemet i flera betänkande.⁵⁹ Flera utskott, som till exempel justitieutskottet och socialutskottet behandlade även olika förslag vid flera tillfällen. 1991 bestämde man sig för att göra en ny kartläggning av prostitutionen i Sverige.⁶⁰ Resultaten av denna kartläggning visade på att prostitutionen, såväl på sexklubbar som på gatan hade minskat kraftigt sedan mitten av 1970-talet. Man konstaterade även att prostitutionen i Sveriges grannländer var betydligt mer omfattande och att detta kunde komma att inverka på situationen i Sverige. Efter denna promemoria följde ett flertal motioner om tänkbara åtgärder och 1992 nådde frågorna, genom såväl justitieutskottet /1992/93:JuU15) som socialutskottet (1992/93:SoU2, prot.21), på nytt upp i riksdagen. I justitieutskottets motion anfördes att man fann det tidigare nedlagda arbetet mot prostitutionen otillräckligt och att nya åtgärder borde övervägas. En sådan åtgärd menade man kunde vara kriminalisering av prostitutionen. Denna åtgärd menade man kunde få såväl negativa som positiva konsekvenser och man tyckte att detta behövde särskild belysning.⁶¹

Riksdagen sympatiserade med utskottet och föreslog en särskild utredning för att göra en översyn av samhällets åtgärder mot prostitution. I denna utredning skulle

⁵³ BrB 6 kap 12§.

⁵⁴ BrB 6 kap 15§.

⁵⁵ BrB 6 kap 15§ 2 stycket.

⁵⁶ Prop. 1997/98:55, s. 103.

⁵⁷ RKP, KUT rapport 2006:4, s. 9 samt s. 24

⁵⁸ RKP, KUT rapport 2006:4, s. 9 samt s. 7.

⁵⁹ Se bland annat SOU 1982:62, våldtäkt och andra övergrepp.

⁶⁰ Promemoria (91-3561) Prostitutionen i Sverige – en beskrivning av det aktuella läget.

⁶¹ SOU 1995:15, Könshandeln, s. 35ff.

man, bland annat, undersöka om kriminalisering av prostitution var en lämplig åtgärd för att förstärka samhällets insatser och bekämpande av prostitutionen. Man skulle även föreslå hur eventuella åtgärder skulle kunna genomföras.⁶² Detta blev början på den väg som ledde till dagens lagstiftning.

4.1.1 SOU 1995:15, *Könshandeln*

Utredningens resultat och förslag presenterades i SOU 1995:15. Denna utredning fick namnet könshandeln och detta namn valdes på intet sätt slumpmässigt. Att man valde att tala om könshandel istället för prostitution var att man ville tydliggöra att det handlade om två parter handlande samtidigt som man klargjorde att det rörde sig om en handel som går ut på att tillfredsställa köparens sexualdrift. Begreppet prostitution menade man sammankopplades allt för mycket med enbart säljarens, kvinnans, roll. Begreppen könshandel och prostitution skall dock ses som synonyma med varandra och jag kommer fortsätta att använda begreppet prostitution.⁶³

I Utredningen kan man se att man behandlat en mängd olika områden, så som till exempel de prostituerade väg in i prostitutionen, prostitutionens kontaktvägar, de olika prostitutionsformerna, prostitutionens skadeverkningar, situationen i andra länder, olika sociala insatser mm. Utifrån detta presenterade man sedan de olika negativa samt positiva effekter en kriminalisering kunde innebära. Utifrån dessa olika effekter gjorde man sedan en avvägning och presenterade ett förslag.

Vad gällde en kriminalisering av prostitution menade man sig se ett flertal argument som vägde tämligen tungt. Man menade dels att en kriminalisering kunde ha en normbildande funktion och härigenom öka jämställdheten mellan kvinnor och män och förhållandet dem emellan. Genom kriminaliseringen skulle staten även tydligt visa att prostitution inte var socialt acceptabelt utan förkastlig samt skadlig för de inblandade parterna.⁶⁴

I samtal med polis och socialvård uttrycktes även åsikten att en kriminalisering var att se som den enda framkomliga vägen när det gällde ett effektivt arbete mot prostitutionen. En kriminalisering menade man skulle leda till att prostitutionen minskade avsevärt och att de skadliga konsekvenserna av prostitution härigenom skulle utebli. Även vad gällde det rent polisiära arbetet menade man att en kriminalisering vore av godo då det skulle leda till att såväl utredningarna som spaningarna skulle ges högre prioritet, få mer resurser och härigenom leda till ingripande i ett tidigare skede. Ökade resurser skulle även innebära ökade möjligheter att ingripa mot koppleri och annan brottslighet knuten kring prostitutionen.⁶⁵

Ytterligare ett argument för kriminalisering var att detta skulle kunna ha en avhållande effekt i förhållande till köparna då risken för att bli upptäckta skulle öka och härigenom leda till oönskade sociala konsekvenser. Den minskade kundkretsen skulle även komma att leda till ett minskat antal "säljare". Även förbudet i sig skulle kunna innebära att flertalet säljare upphörde med verksamheten. Än viktigare ansåg man att kriminaliseringens förebyggande

⁶² SOU 1995:15, *Könshandeln*, s. 37.

⁶³ SOU 1995:15, *Könshandeln*, s. 209.

⁶⁴ SOU 1995:15, *Könshandeln*, s. 220.

⁶⁵ SOU 1995:15, *Könshandeln*, s. 221.

effekter var. Genom en kriminalisering menade man att man skulle motverka att kvinnor gav sig in i prostitution redan från början.⁶⁶

Argumenten ovan talade samtliga för en kriminalisering av prostitutionen. Det presenterades dock även ett flertal argument mot en kriminalisering av prostitutionen.

Det argument man såg som starkast mot en kriminalisering var risken för att detta skulle komma att driva prostitutionen ”under jorden”. Detta skulle försvåra arbetet för såväl polisen som socialtjänsten och det skulle även öka de prostituerades utsatthet. Även risken att bli utsatt för utpressning och övergrepp skulle kunna komma att öka och de prostituerade skulle kunna behöva söka skydd i form av hallickar och liknande. Man skulle även kunna få problem med bevis samt vittnesmål i det fall båda parternas handlingar var straffbara och man menade att detta kunde leda till friande domar. Man hade också undersökt hur det såg ut i Kanada, där prostitution var kriminaliserat, och menade att denna kriminalisering, i sig, inte ledde till vare sig minskad tillgång eller efterfrågan. Även detta talade alltså mot en kriminalisering.⁶⁷

I utredningen vägde man sedan dessa argument mot varandra och föreslog sedan att prostitutionen (könshandeln) skulle kriminaliseras. Såväl säljare som köpare skulle omfattas av straffansvaret. Man menade att kriminaliseringen skulle utgöra ett viktigt steg i att markera sin inställning till prostitution och utgöra ett viktigt verktyg för att motverka och minska prostitutionen.⁶⁸

Anledningen till att båda parternas handlingar skulle kriminaliseras var, enligt utredningen, att prostitutionen i sig skulle ses som ett icke accepterat samhällsfenomen och att detta då skulle omfatta både köpandet och säljandet. Att kriminalisera bara den ena parten vore, enligt utredningen, ”egendomligt”. Man menade även att straffbudet skulle få störts effekt om det omfattade både säljaren och köparen.⁶⁹

4.1.2 Prop. 1997/98:55, Kvinnofrid

Propositionen 1997/98:55 Kvinnofrid, är den proposition som ligger till grund för lagen (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster. Denna proposition bygger på prostitutionsutredningens betänkande *Könshandeln*, vilken jag gått igenom ovan, samt kvinnovåldskommissionens slutbetänkande *Kvinnofrid*⁷⁰. I denna framställning blir det dock främst det förstnämnda betänkandet som är av vikt. Att man behandlade de båda betänkandena tillsammans i denna proposition och att de båda låg till grund för lagens utformande visar dock på det fokus man lade på kvinnans roll och dennes utsatthet och rätt till ”frid”.

Betänkandet om könshandeln och det förslag som lades fram i detta, att kriminalisera prostitutionen för både köpare och säljare, mötte hårt motstånd och

⁶⁶ SOU 1995:15, *Könshandeln*, s. 221.

⁶⁷ SOU 1995:15, *Könshandeln*, s. 222 ff.

⁶⁸ SOU 1995:15, *Könshandeln*, s. 2224ff.

⁶⁹ SOU 1995:15, *Könshandeln*, s. 227 ff.

⁷⁰ SOU 1995:60, *Kvinnofrid*.

omfattande kritik i nästan samtliga remissinstanserna. Vissa remissinstanser ville avstyrka förslaget helt och andra ville enbart se en kriminalisering för köparen.⁷¹

I propositionen tog man remissinstansernas kritik i beaktande och även regeringen ställde sig kritisk till förslaget som lämnats i betänkandet. Man uttryckte sitt motstånd mot prostitutionen och menade att detta inte var att se som någon önskvärd samhällsföreteelse. Man gick dock vidare och sa att det, trots detta, inte vore rimligt att straffbelägga den part som, i de allra flesta fall, borde ses som den svaga och utnyttjade parten. Vidare såg man en kriminalisering av säljaren som ett hinder för denna att kunna söka hjälp och ta sig ifrån prostitutionen. Regeringen tog även de andra argumenten mot en kriminalisering i beaktande men menade, trots dessa att argumenten för en kriminalisering vägde tyngre och att detta skulle utgöra en tydlig markering angående samhällets inställning till denna företeelse. Härigenom valde man att föreslå en kriminalisering av endast köparen.⁷²

I sin motivering hänvisade man vidare till en utredning från 1994, vilken påvisade att den svenska prostitutionen var liten i jämförelse med andra länder men att det fanns tecken på att den internationella sexindustrin ökade även i Sverige. Man menade därför att man genom sin reglering gjorde en viktig markering gentemot övriga länder angående sin inställning till detta. Genom att förbjuda köp av sexuella tjänster ville man även minska intresset för att etablera prostitutionsverksamhet i Sverige och därigenom även motverka den kriminalitet som man menade följer i dess spår. Man hänvisade här även, väldigt flyktigt, till handeln med kvinnor vilken rikspolisstyrelsen fick i uppdrag att vara rapportör för.⁷³

4.1.3 Prop. 2004/05:45, En ny sexualbrottslagstiftning

Propositionen ovan låg alltså till grund för den lag om förbud mot köp av sexuella tjänster som infördes 1999. Denna lag upphävdes sedan 2005, i samband med sexualbrottreformen som då genomfördes. Bestämmelsen kom härigenom att flyttas in i BrB 6 kapitel, tillsammans med övriga sexualbrott, och man utvidgade bestämmelsen till att även omfatta den som nyttjar en tjänst som någon annan betalat för.⁷⁴

Anledningen till att detta tillägg infördes var att man ville klargöra rättsläget på denna punkt och undvika att man kunde kringgå lagen genom att låta någon annan betala för en. Även lydelsen tillfällig sexuell förbindelse ifrågasattes. Man menade att detta kunde påvisa att stamkunder inte omfattades av förbudet. Man poängterade dock att varje sexuell förbindelse, även med stamkunder, skall ses som tillfälliga förbindelser och härmed omfattas av lagen. Härigenom valde man att behålla formuleringen.⁷⁵

⁷¹ Prop. 1997/98:55, s. 101.

⁷² Prop. 1997/98:55, s. 104.

⁷³ Prop. 1997/98:55, s. 103.

⁷⁴ Prop. 2004/05:45, s. 2.

⁷⁵ Prop. 2004/05:45, s. 104ff.

4.2 Uppföljningar av lagen

Ett år efter införandet av lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster (sexköpslagen) presenterade BRÅ en rapport⁷⁶ vilken hade till syfte att kartlägga tillämpningen av lagen under dess första år. Man tittade här främst på kontrollen av lagens efterlevnad samt avgränsningen av och bevisningen av den straffbara gärningen. I rapporten konstaterade man att få ärende hade hunnit prövas i domstol under det första året som gått och att många av ärendena fortfarande stod under utredning. Av denna anledning fann man det något svårt att uttala sig om lagens funktion och nytta. Vad man istället försökte göra var att ge en bild av tillämpningen samtidigt som man menade att denna bild skulle komma att förändras med åren.

Sammanfattningsvis menade man att det, på grund av den dolda prostitutionen, var svårt att kontrollera lagens efterlevnad på ett tillförlitligt sätt. Polisens arbete riktades sig också främst mot den synliga gatuprostitutionen. Då lagens straffvärde även är förhållandevis lågt menade man också att detta bidrog till problem när man till exempel skulle använda tvångsmedel eller få ut information från nätoperatörer och liknande.⁷⁷

Man menade även, i rapporten, att det fanns ett behov av att klargöra exakt vilka situationer och relationer som omfattades av lagen. Man menade även att det fanns ett omfattande bevisproblem då den misstänkte förnekade gärningen ifråga. Då lagen, vid tiden för rapporten, var tämligen ny menade man dock att såväl lagens omfattningar och avgränsningar, polisens arbete samt åklagarnas arbete skulle kunna komma att förbättras under åren.⁷⁸

Trots de ovan anförda problem man kunde sig se menade man att man fått fram uppgifter från, framförallt poliser man intervjuat, vilka talade för en minskning av den synliga gatuprostitutionen sedan lagens införande. Detta menade man berodde på den störningsverksamhet som polisen bedrev utifrån lagen. Huruvida detta innebar att den synliga prostitutionen istället övergått till dolda former menade man dock var oklart.⁷⁹

Allt sedan sexköpslagens införande år 1999 har socialstyrelsen haft i uppdrag att följa upp och samla kunskap om prostitutionens omfattning och utveckling. Den första rapporten publicerades år 2000, den andra rapporten publicerades år 2004 och den tredje rapporten publicerades 2007. Rapporterna baseras på intervjuer, enkätundersökningar och internetkartläggning.⁸⁰

I rapporten från 2007 betonade socialstyrelsen att prostitution är ett mångfasetterat fenomen som påverkas av en rad olika, samverkande faktorer. Härigenom vill man säga att det är svårt att belägga några direkta kausala samband mellan lagstiftningen och eventuella förändringar i prostitutionen. Det man istället försökte göra i rapporten var att förmedla de olika åsikter som framförts av olika intervjupersoner och utifrån detta skapa sig en bild av lagens eventuella effekter. Bland de olika intervjupersonerna fann man flera olika åsikter om huruvida lagen påverkat prostitutionen i Sverige. Vissa menade att den var att se som ett

⁷⁶ Brå-rapport 2000:4.

⁷⁷ Brå-rapport 2000:4, s. 47.

⁷⁸ Brå-rapport 2000:4, s. 9.

⁷⁹ Brå-rapport 2000:4, s. 47ff.

⁸⁰ Socialstyrelsen, Kännedom om prostitution 2007.

oumbärligt verktyg mot denna medan andra menade att den borde avskaffas på grund av sina många skadliga effekter.⁸¹

Socialstyrelsen gjorde, från 1998-1999, en kartläggning av den svenska gatuprostitutionen och denna visade att gatuprostitutionen i såväl Malmö, Göteborg som Stockholm antingen minskade eller försvann direkt efter sexköplagens införande men att den sedan kom tillbaka, om än i mindre skala. Man diskuterade huruvida minskningen berodde på att de prostituerade slutat prostituera sig eller om prostitutionen enbart övergick till andra former. I intervjuer kom det fram att de prostituerade som hade möjlighet till det (i form av tillgång till mobiltelefon, internet och liknande) övergick från gatuprostitution till prostitution ”inomhus”. Man skaffade en kundkrets och skötte kontakten med hjälp av just telefon eller internet. De prostituerade som stannade kvar på gatan var då de som hamnade ”längst ner på stegen”. I intervjuerna frågade man även huruvida nya personer tillkom i gatuprostitutionen. Man fick här till svar att detta förekom men att de oftast försvann efter att ha etablerat kontakter och delat ut telefonnummer och liknande. Ytterligare en aspekt av sexköplagen menade man var att den skapar en ökad möjlighet för hallickar att etablera sig. Detta då de prostituerade kan behöva hjälp att få kontakt med köpare på annat sätt än via gatan.⁸²

Avslutningsvis menade man, i rapporten, att det är svårt att kartlägga prostitutionens omfattning och utveckling. Man menade sig kunna se att gatuprostitutionen på nytt ökat, efter nedgången under 1999. Vad gäller den dolda prostitutionen reserverade man sig dock. Vad man dock slog fast var att prostitutionen tenderar att förändra sig i takt med det övriga samhället och teknologin innebär här nya möjligheter att lättare skaffa kontakter. Även globaliseringen har betydelse för prostitutionen, inte minst den ofrivilliga och man ställde sig frågande till huruvida samhällets nuvarande insatser och åtgärder räcker för att kunna möta de behov som finns samt hantera förändringarna som sker.

Med bland annat den ovan berörda BRÅ rapporten samt socialstyrelsens och polisstyrelsens olika rapporter i beaktande utfärdades år 2008 ett kommittédirektiv för att man ska utvärdera förbudet mot köp av sexuell tjänst. Syftet med utvärderingen är att man ska undersöka hur bestämmelserna fungerar i praktiken samt vilka effekter förbudet haft för förekomsten av såväl prostitution som människohandel för sexuella ändamål. Utredaren har även rätt att föreslå lagändringar eller lämna förslag till andra åtgärder utifrån utvärderingens resultat. Utgångspunkten skall dock fortfarande vara att köp av sexuell tjänst är kriminaliserat. I kommittédirektivet berörs, bland annat, de synpunkter som framkom i BRÅ rapporten avseende svårigheterna med kontrollen av lagens efterlevnad samt de bevisvårigheter som finns. Detta är frågor som man ska titta närmare på i utvärderingsarbetet.

Genom detta, fortfarande pågående arbete, kan vi alltså se hur prostitutionsfrågan fortfarande är aktuell och hur man fortsätter att försöka finna sätt att arbeta mot denna företeelse. Den svenska lagen är unik i sitt slag och då man, även internationellt sätt, har problem med prostitution och människohandel för sexuella

⁸¹ Socialstyrelsen, Kännedom om prostitution 2007, s. 45.

⁸² Socialstyrelsen, Kännedom om prostitution 2007, s.45ff.

ändamål finns det även ett internationellt intresse av att se vilka effekter som följt av lagen.⁸³

Även jag ska nu avslutningsvis, i min analys, diskutera lagens utformning och de effekter man kan tänka sig se genom denna.

⁸³Dir.2008:44, Kommittédirektiv, Utvärdering av förbudet mot köp av sexuell tjänst.

5 Analys

Frågan man kan ställa sig inledningsvis är: Kan man avskaffa prostitutionen? Jag tror personligen att svaret på denna fråga är nej. Prostitutionen har förekommit genom alla tider och jag tror inte att den helt kommer att försvinna. I alla fall inte under de år vi har möjlighet att överblicka. Prostitution kan även, enligt mig, vara väldigt olika saker, vissa mer accepterade än andra. Överallt i världen, inom alla olika område, gör människor saker för pengar. Sexuella tjänster är en sådan sak. När det sker mellan två, för varandra, okända personer och då det rör sig om en ren affärsuppörelse talar vi om prostitution och detta är något som det svenska samhället förkastar. Man kan dock fråga sig var gränsen för prostitution går. I de fall man gifter sig med någon enbart för dennes pengar och "betalar" för detta genom sexuella tjänster, är detta prostitution? Äktenskapets roll avhåller oss från denna slutsats men är det egentligen inte exakt vad det är? Har äktenskapet fortfarande sådan status att allt som sker inom detta är ursäktligt?

Om vi dock väljer att hålla oss till enbart den prostitution som, i allmänhetens ögon, räknas som just prostitution blir då nästa fråga: Bör prostitutionen motarbetas? Denna fråga kommer troligtvis att få ett offentligt rungande ja till svar bland de flesta, i alla fall i Sverige. Detta är också det svar som är allmänt accepterat. Prostitution ses som skamligt och om man skulle vara för prostitution skulle man inte uppfylla de värderingar som det svenska samhället har. Runt om i Europa finns dock länder där prostitution är vanligare och mer öppet förekommande och det rungande svaret ja på den ställda frågan hade kanske inte varit lika stort. Jag tror dock att det är viktigt att inte lura sig själv vad gäller den svenska synen. Visst är vi mindre toleranta mot prostitution än många andra länder men även i Sverige finns det med största sannolikhet en hel del som skulle tveka inför sitt svar eller kanske till och med svara nej, dock med ett ja på läpparna.

Nästa fråga blir då som följer: Hur ska man motarbeta prostitution? Denna fråga tar avstamp i såväl nationell som internationell lagstiftning men även i de allmänna normer och värderingar som finns i samhället. Dessa bygger på de olika aktörernas roller men också på hur man väljer att se på prostitutionsbegreppet. Även i länder där prostitution är lagligt arbetar man exempelvis mot koppleri och trafficking, då detta inte är accepterade former av prostitution. I Sverige motarbetar man prostitutionen på alla tänkbara sätt och målet är att den ska minska så mycket så möjligt, om inte helt försvinna. Vi har valt att lagstifta om ett förbud mot köp av sexuella tjänster och straffbelägger köparen. Vi kommer här in på sista frågan i denna inledning, vilken för oss vidare i analysen, nämligen: Vem skall ses som "skyldig" i prostitutionen?

5.1 Kriminalisering av prostitutionens aktörer

Jag har i uppsatsen gått igenom hur synen på prostitutionen och dess olika aktörer förändrats genom åren. I Sverige låg fokus först på den sexuella handlingen då den ägde rum utanför äktenskapet och det var detta som var straffbart. När sexuella relationer väl började tillåtas utanför äktenskap låg fokus främst på de prostituerade, oftast kvinnorna. Det har då varit den prostituerades handlingar som förkastats och det var de prostituerade man valde att kontrollera genom besiktningar och likande. Ingenstans diskuterade man efterfrågans betydelse och

männens roll förbisågs. De prostituerade kvinnorna fanns till för männens sexuella behov och man kan tänka sig att man förkastade de prostituerade men inte männen därför att den manliga sexualdriften var accepterad medan den kvinnliga sexualdriften sågs som obefintlig. Eftersom en kvinna inte ansågs ha någon sexualdrift kunde hennes beteende inte ursäktas, det kunde däremot männens. Även ur ett jämställdhetsperspektiv kan detta förkastandet belysas. Jag har i arbetet visat hur prostitution förekom redan 3000 år f.kr i olika kulturer. Jag frågade mig dock om detta verkligen kunde benämnas som prostitution då det inte verkade röra sig om ett aktivt och frivilligt val från de ”prostituerade” kvinnorna. Det verkar snarare ha rört sig om en form av slavhandel med sexuell inriktning. De ”prostituerade” kvinnorna skulle behaga mannen och sågs som ett föremål för hans lustar. Kvinnan objektifierades och hade inte några egna rättigheter. Även när vi kommer in på svensk historia kan vi se hur kvinna, även under 1700- och 1800-talet hade en markant underordnad ställning jämfört med mannen. Härigenom blev den prostituerade kvinnan att se som ett objekt som fanns till för männens behov. Detta kan, som vi sett, även utläsas ur ordet prostituerad vilket betyder ställa ut och avsåg just hur man ”ställde ut” kvinnan framför bordellen.

Kanske är det även just kvinnans, historiskt sett, underordnade ställning som haft betydelse för prostitutionens förekomst. Kanske är det då inte heller så konstigt att det är i takt med kampen för jämställdhet och kvinnans rättigheter under 1900-talet som frågan om prostitution blivit allt mer uppmärksammas och lett till en förändrad svensk lagstiftning?

Man har under 1900-talet kommit att förändra synen på såväl prostitutionen som de prostituerade men framförallt på sexköparna, dvs. männen. Det var i 1977 års utredning man först behandlade denna infallsvinkel men först i 1993 års utredning man uttryckligen gick till attack mot sexköparna och diskuterade en kriminalisering av dem såväl som av de prostituerade. Vi kan, i denna diskussion, se hur man kom att se såväl efterfrågan som tillgången som problem och man ville hålla alla inblandade lika ansvariga för prostitutionens förekomst. Även om man alltså fördömde prostitutionen som fenomen och såg detta som ett hinder mot jämställdheten ville man alltså inte hålla sexköparna ensamt ansvariga för detta. De prostituerade kvinnorna var delaktiga och härigenom ansvariga för sina handlingar. Detta sätt att se på prostitutionen kan jag känna är fullt rimligt. Två aktiva parter bidrar till fenomenet och är därigenom ansvariga för sina handlingar. Det finns dock vidare aspekter att ta hänsyn till och dessa framkom i den följande propositionen. Denna fokuserade på kvinnan som ett ”offer” och ”skyddsobjekt”. Man motiverade detta med att den prostituerade kvinnan, säljaren, var att se som den svagare parten i prostitutionsförhållandet och ofta befann sig i en utsatt situation. Härigenom fann man inte att säljaren borde kriminaliseras. Detta blev även utgången i lagstiftningen. Man kan diskutera huruvida detta är en rimlig utgång. Genom att inte straffbelägga säljaren (som ju oftast är kvinna) så uttrycker man att kvinnan skall ses som den som behöver skyddas och som icke ansvarig för sina handlingar. Denna utgångspunkt kan för mig kännas något märklig. Jag håller helt med om att de prostituerade kvinnorna befinner sig i en mer utsatt situation men de måste fortfarande anses göra egna val som de kan hållas ansvariga för. Allt annat vore att se som ett uttryck för att den prostituerade kvinnan inte är kapabel att fatta riktiga beslut och därigenom inte heller är ansvarig för dessa. Genom att straffbelägga även den prostituerade kvinnan hade man, i mina ögon, satt henne på samma nivå som den sexköpande mannen vilket i sig är ett uttryck för jämställdhet.

De problem som dock träder in genom att kriminalisera de prostituerade är att deras utsatthet och de risker de utsätter sig själv för ökar. Om det vore olagligt att sälja sexuella tjänster skulle de prostituerade ställas ännu längre utanför samhället och de skulle inte kunna uppsöka vård eller göra polisanmälningar utan att själva bli lagförda. Detta är givetvis en stor nackdel som kan tala emot en kriminalisering. Mot en kriminalisering talar även rätten att göra fria val och själv få bestämma över sin kropp och sina handlingar. Man kan argumentera om att det är den prostituerades egna val och att samhället inte har rätt att begränsa detta. Om så vore fallet kan jag dock tycka att det samma borde gälla sexköparna. Om man själv ska få välja om man vill sälja sexuella tjänster så borde man även själv få välja att köpa sexuella tjänster. Om man själv ska få välja om man vill sälja sexuella tjänster borde man även låta det finnas en marknad för detta. Vi är nu inne på en avkriminalisering av prostitution i sin helhet. Mot en sådan avkriminalisering står dock samhällets syn på prostitution som förkastligt och som ett fenomen mot jämställdhet och för kvinnoförtryck. Vi är då ännu en gång tillbaka på frågan om jämställdhet och fria val.

Frågan man då kan ställa sig är om det kan ses som jämställt att förbjuda en kvinna att utöva ett ”yrke” hon själv väljer eller om det är jämställt att låta henne bestämma över sin egen kropp och sina egna handlingar? Är det då att se som ett förtryck mot kvinnor att det förekommer prostitution?

Ser man till hur det var förr i tiden då kvinnan enbart fanns för att tillfredställa mannens behov och inte ansågs ha några egna behov samt i de fallen då ”prostitutionen” förekom under tvång är det givetvis att se som kvinnoförtryck. I många av de europeiska länderna där prostitution är lagligt skulle de prostituerade dock troligtvis aldrig tala om kvinnoförtryck i samband med prostitutionen. I många länder bildar de prostituerade fackförbud och har samma rättigheter som alla andra yrkesgrupper. Dessa prostituerade skulle snarare tala om deras rätt att välja yrke. Dessa prostituerade ser sig troligtvis inte som förtryckta genom sitt yrke utan som stärkta i sin roll som prostituerade. De prostituerade och dess kunder befinner sig istället på samma nivå och har ett ömsesidigt affärsförhållande med varandra.

Man kan alltså tänka sig att den prostituerade kvinnans utsatthet och det förtryck man kan tala om realiserar först när man väljer att se kvinna som den svagare parten. Så är fallet i Sverige, vilket vi även kan se i förarbeten och liknande.

Vad jag vill visa med detta är att man, genom att kriminalisera prostitution ställs inför att antal problem. Om man kriminaliserar båda parterna visar man visserligen att dessa ska ses som jämbördiga och lika ansvariga. Samtidigt ökar man dock de prostituerades utsatthet och man begränsar även rätten till självbestämmande. Om man kriminaliserar enbart den prostituerade (ofta kvinnan), som man gjorde förr, vidhåller man ett förlegat synsätt på den kvinnliga sexualiteten som något skamligt, detta är inte förenligt med den tid vi lever i. Om man däremot kriminaliserar enbart sexköparen, oftast mannen, som vi gjort i Sverige går vi visserligen från synen på kvinnans sexualitet som förkastlig men vi belyser samtidigt kvinnans roll som den underordnade och utsatta. Kvinnan blir härigenom den som behöver skyddas och man tar även ifrån henne att hon har förstånd att göra riktiga val och själv fatta riktiga beslut om vad hon vill göra med sin kropp. Genom att göra den prostituerade kvinnan straffri visar man dock att man ser henne som person och finns där för henne i de situationer då hon kan behöva hjälp. Den sista möjligheten är att helt avkriminalisera prostitutionen.

Detta går helt emot den svenska synen och skulle visa att samhället godtar prostitution som samhällsfenomen. Man menar att detta även skulle visa på att man godtar det kvinnoförtryck man anser följer med prostitutionen. Jag undrar dock om kvinnoförtrycket inte enbart följer prostitutionen i de fall då man ser prostitution som förkastligt. Om prostitutionen skulle avkriminaliseras skulle de prostituerade ställning istället kunna stärkas och de prostituerade och sexköparna hamna i en jämbördig relation till varandra. Det kan dock givetvis ses som ett problem att prostitutionen, genom en avkriminalisering, skulle kunna komma att öka. Kvinnor skulle kunna komma att dras in i prostitution för att tjäna snabba pengar och sedan fastna i en tillvaro som vore skadlig för dem. Med prostitution följer även annan brottslighet, detta är ingen hemlighet. Denna brottslighet avser såväl koppleri, människohandel, droger med mera. Även detta kan då tala emot en avkriminalisering.

Det finns alltså inget scenario som är helt problemfritt. Kanske är den väg man valt att gå i Sverige den bästa av de sämsta? Kanske kan vi härigenom minska den kringliggande brottsligheten, minska prostitutionen i sig, erbjuda hjälp åt de prostituerade kvinnorna och visa att vi inte längre förkastar den kvinnliga sexualiteten. Priset vi får betala är en fortsatt syn på kvinnan som den svagare parten men det är kanske ett pris värt att betala?

5.2 Effekter av den svenska lagen

Jag har ovan gått igenom några av de olika vinklar som finns att titta från när man diskuterar kriminalisering av prostitution samt kriminalisering av dess olika aktörer. Som vi såg där har Sverige valt att straffbelägga köparen men inte säljaren av sexuella tjänster. Förutom de ovan redovisade effekterna av detta ska jag gå närmare in på och diskutera vilka positiva samt negativa effekter den svenska lagen kan få.

5.2.1 Tänkbara positiva effekter

Tänkbara positiva effekter man kan tänka sig genom den svenska lagstiftningen är, givetvis, att prostitutionen skulle kunna komma att minska. Detta till följd av att sexköparna minskar. Genom en minskad efterfrågan skulle även utbudet komma att minska och de prostituerade skulle härigenom söka sig andra försörjningssätt. Även nyrekryteringen av prostituerade skulle minska. Den svenska lagen kan även tänkas bidra till en förändrad värdegrund i samhället. Genom att normerna och värderingarna i samhället visar motstånd till prostitution och köp av sexuella tjänster hade man kunnat minska antalet som intresserar sig för att köpa sexuella tjänster samt minska antalet kvinnor som intresserar sig för att börjar prostituera sig. Genom lagen belyses även kvinnans roll som person och inte objekt. Något som även det kan ha positiv effekt i den allmänna synen på jämställdhet samt i arbetet för detta.

5.2.2 Tänkbara negativa effekter

Precis som det finns tänkbara positiva effekter finns det givetvis tänkbara negativa effekter. Man kan se det som att varje positiv effekt är den ena sidan på ett mynt. På samma mynt men på andra sidan skymtar dock tänkbara negativa effekter. Den första tänkbara effekten är givetvis att prostitutionen inte skulle komma att minska genom lagen utan enbart flytta sig till andra, dolda platser. Detta skulle komma att innebära att insynen i prostitutionens omfattning skulle minska samt att arbetet

mot prostitutionen skulle komma att försvåras. Genom att prostitutionen förflyttar sig till mer avlägsna eller dolda platser kan även de prostituerade utsatthet komma att öka. De prostituerade utsätter sig redan för omfattande risker och lagen kan innebära att dessa risker ökar och kvinnorna ställs allt längre utanför samhället och dess institutioner. Härigenom minskar även deras möjlighet att få råd, hjälp och stöd.

Man kan dock även tänka sig att prostitutionen faktiskt minskar till följd av en minskad efterfrågan. I detta fall måste de prostituerade, som ovan nämnt, söka sig andra försörjningssätt. Detta är givetvis positivt i sig men man kan även tänka sig att detta skulle kunna leda till ökad brottslighet då vissa av de prostituerade står utanför samhället och inte kan komma tillbaka in i detta. Denna negativa effekt kan dock motarbetas med hjälp av en omfattande hjälp från samhället med såväl ekonomiskt som socialt och psykiskt stöd.

En annan negativ effekt man kan tänka sig är att då gatuprostitutionen minskar och flyttar sig så ändrar den även utformning. Man kan tänka sig en mer organiserad prostitution med fler aktörer inblandade. Sådana aktörer är givetvis kopplarna. Detta skulle kunna innebära att de prostituerade ställning minskar ytterligare samt att nyrekryteringen faktiskt ökar. En nyrekrytering av detta slag hade även kunnat komma att inbegripa allt yngre kvinnor som lockas med erbjudande om lättförtjänta pengar.

5.2.3 Lagen och arbetet mot människohandeln

Ytterligare en fråga jag tycker är intressant är vilken betydelse den svenska lagen har för vissa av de brott som är direkt kopplade till prostitution. Jag tänker då på koppleri och människohandel. Genom att inte straffbelägga säljarna av sexuella tjänster blir det svårare att få fällande domar för människohandel då det är svårt att bevisa ofrivillig prostitution. Anledningen till detta är att den prostituerade inte riskerar något straff och därigenom kan hävda att hon bedriver prostitutionen i egen regi. Detta hotas hon ofta till att säga och har polisen inga ytterligare bevis finns det inget man kan göra. Det man istället får försöka åtala den misstänkta kvinnohandlaren för är då grovt koppleri. Som vi sett ovan är detta brott snarlikt människohandelsbrottet men kravet på otillbörlig påverkan är inte uppfyllt. En prejudicerande dom från HD i november år 2004⁸⁴ visar dock på problemen även med detta. En man misstänktes för att ha fört utländska kvinnor till Sverige med syfte att dessa skulle prostituera sig. Mannen stod åtalad för grovt koppleri, vilket i sig innebär att man inte kunde bevisa människohandel. Tingsrätten dömde mannen för detta brott medan såväl hovrätten som högsta domstolen menade att det istället rörde sig om koppleri av normalgraden. Två sexköpare om dagen ansågs inte vara påtagligt högt och man menade också att kvinnorna hade följt med till Sverige frivilligt för att ägna sig åt prostitution.⁸⁵

Detta visar tydligt det problem som finns med att lagföra en person som ägnar sig åt grovt koppleri och människohandel. Hur löser man denna konflikt och hur upptäcker man skillnaden mellan frivillig och ofrivillig prostitution? Hade det inneburit någon skillnad om man haft en annan lagstiftning i Sverige? Vilka övriga effekter kan man tänka sig se genom lagstiftningen?

⁸⁴ NJA 2004 s. 646.

⁸⁵ RKP, KUT rapport 2006:4, s. 22.

I en utredning från 2005 som Transcrime, vid Universitetet i Trento, utförde på uppdrag av EU-parlamentet undersökt man lagstiftningen kring prostitution i elva olika EU-länder och frågade sig vilken betydelse detta fick för, bland annat, människohandeln.⁸⁶

Vad gällde den svenska lagstiftningen belyste man det ovan nämnda problemet med att bevisa människohandel. Detta dels för att de prostituerade inte vittnar mot människohandlarna och dels för att sexköparna inte vittnar då de härigenom riskerar att straffas för att själv ha begått brott. Detta är givetvis problematiskt och leder till problem med lagföring. I rapporten belyser man dock även de positiva effekter den svenska lagstiftningen kan ha i arbetet mot människohandeln. Den svenska lagen verkar ha gett Sverige ett rykte om att vara ett svårt land att bedriva prostitution i. Man menar även att det är svårare att finna sexköpare i Sverige än i många andra länder. Dessa omständigheter fungerar sammantaget som en barriär mot att människohandlare etablerar sig i Sverige.⁸⁷

Man kan alltså tänka sig att lagen i sig innebär ett hinder mot människohandel och därigenom har en positiv inverkan på detta stora problem. Först i de fall då människohandel trots allt förekommit får den svenska lagen en viss negativ effekt när man ska bevis detta. Frågan är då om man kan ha både en effektiv förebyggande lagstiftning samt en lagstiftning som på effektivaste sätt bidrar till att lagföra människohandlare? Det bästa borde dock vara om den förebyggande lagstiftningen var så effektiv att det inte förekom någon människohandel. Om det inte förekommer någon människohandel finns det rimligtvis inget behov av att lagföra människohandlare och vårt bevisproblem försvinner härmed. Den svenska lagstiftningen är härigenom kanske att se som det mest effektiva vapnet även mot människohandeln och ett fortsatt arbete mot prostitutionen torde då kunna minska människohandeln ytterligare och lagföringsproblemet tappar då sin betydelse allt mer. Fram till den dagen vi inte längre ser någon människohandel har vi dock ett fortsatt problem som vi måste finna ett arbetssätt mot. Detta är dock ett ämne för sig och inbegriper ökade resurser till polisen samt ett mer effektivt spaningsarbete och liknande. Man kan även tänka sig ett system där sexköpare kan vittna om människohandel i utbyte mot immunitet. Detta är dock, som sagt, frågor som behöver belysas betydligt mer och i ett arbete skilt från detta.

5.3 Avslutning

Kriminalisering, avkriminalisering, delvis kriminalisering eller enbart reglering? Sätten att förhålla sig till prostitution samt arbetet mot detta fenomen skiljer sig åt och det är svårt att nå ett entydigt svar om vad som är rätt eller fel. Jag gick in i detta arbete med ett öppet sinne och försökte hålla mig neutral. Jag har alltid haft svårt att på rak arm säga hur jag förhåller mig till frågan om prostitution då jag anser att allt inte är antingen svart eller vitt. Man kan finna argument i det oändliga i varför man ska arbeta mot detta fenomen och varför man genom lagstiftning ska förbjuda det, på ett sätt eller ett annat. Varje argument öppnar dock upp för ett litet men och i slutändan kan man faktiskt, trots en inneboende övertygelse ställa sig rådvill. Genom denna uppsats har jag försökt belysa hur såväl synen på prostitutionen som arbetet mot denna har förändrats och kommit till uttryck genom åren. Detta har legat till grund för denna analys där jag vänt och vridit på problemen som finns. Jag hoppas inte på att ha bringat full klarhet i alla

⁸⁶ http://www.bra.se/extra/news/?module_instance=1&id=87.

⁸⁷ National legislation on prostitution and the trafficking in women and children, s. 104ff.

de olika aspekter som finns när man talar om prostitution och inte heller har jag velat förmedla en bild som talar varken för eller emot något visst sätt att hantera prostitutionsfenomenet. Vad jag däremot hoppats på är att ha väckt funderingar och tankar kring såväl fenomenet i sig som sätten att angripa fenomenet. Även när jag nu skriver de sista radera i detta arbete ställer jag mig frågande till vilken min egen inställning till prostitution är och till hur man ska angripa såväl fenomenet som de problem som är kopplade till detta. Det viktigaste jag har lärt mig och som jag även hoppas att jag förmedlat är dock att svaret inte alltid är helt enkelt och att det inte alltid finns bara ett rätt svar. Varje mynt har två sidor och även om det är obekvämt måste man våga vända på det och ta hänsyn till alla olika aspekter av problemet för att kunna fatta rätt beslut om åtgärder och insatser.

Käll- och litteraturförteckning

Björkman Andréas, Människohandel för sexuella ändamål, examensarbete vt 2003

BRÅ 2000:4, Förbud mot köp av sexuella tjänster, tillämpning av lagen under första året, Fritze, Tierp

Borg, Arne, (1981). Prostitution – Beskrivning analys och förslag till åtgärder (prostitutionsutredningen), LiberFörlag, Helsingborg

Dodillet Susanne, (2009). Är sex arbete? svensk och tysk prostitutionspolitik sedan 1970-talet, Vertigo förlag, Keuru Finland

European Parliament, Policy Department C – Citizens' rights and constitutional affairs, National legislation on prostitution and the trafficking in women and children, Study 2005. Finns att tillgå på:
[http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Transcrime%20Final%20Study%20\(p%E5%20engelska\)&url=/dynamaster/file_archive/060203/b6b57c05a74cae11826ee1153ea29b5d/Transcrime%2520Final%2520Study%2520English%2520version%2520%252d%2520PDF.pdf](http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Transcrime%20Final%20Study%20(p%E5%20engelska)&url=/dynamaster/file_archive/060203/b6b57c05a74cae11826ee1153ea29b5d/Transcrime%2520Final%2520Study%2520English%2520version%2520%252d%2520PDF.pdf)

Jørgensen, Palm, Svensk skolordbok, Carlstedts, Arlöv 1994

Larsson Stig, (1983). Om prostituerades villkor, Skeab Förlag AB, Stockholm

Prostitution och människohandel, faktablad från näringsdepartementet, april 2005

Rikskriminalpolisen, KUT Rapport 2006:4
Socialstyrelsen, Kännedom om prostitution 2007

Förarbete

Dir. 2008:44, Kommittédirektiv, Utvärdering av förbudet mot köp av sexuell tjänst

Prop. 1997/98:55, Kvinnofrid

Prop. 1981/82:187, Om vissa åtgärder mot prostitution

Prop. 2004/05:45, En ny sexualbrottslagstiftning

SOU 1981:71, Prostitutionen i Sverige – bakgrund och åtgärder

SOU 1995:15, Könshandeln

SOU 1995:60, Kvinnofrid

Internet

www.ne.se/prostitution, 2009-12-02, Klockan 17.24

http://www.rfsu.se/slavar_arbetare_den_privilegierade_medelklassen.asp,
2009-12-12, Klockan 20.53

http://www.bra.se/extra/news/?module_instance=1&id=87, 2009-12-20,
Klockan 18.32